

Dençà els anys setanta, i coincidint amb l'esclat del moviment feminista, es van iniciar amb una certa empena els estudis que pretenien recuperar la presència de les dones en la història –restituïnt el paper que els pertocava–, àmbit en què s'ha avançat molt. Els llibres que se citen a continuació en són una bona mostra.

A les presons de Franco. *El daño y la memoria* (Plaza Janés), el llibre publicat per Ricard Vinyes a la fi del 2004, se centra en la vida i les presons que va patir Maria Salvo, una militant comunista que, després de patir uns mesos d'exili en acabar la Guerra Civil, retornà a l'estat espanyol per seguir la lluita contra el règim franquista. Detinguda l'octubre del 1941, amb vint-i-un anys, en va romandre setze a la presó, fins al 1957, quan ja en tenia trenta-set. Vinyes abraça en el seu estudi no només la biografia i les vicissituds d'una noia jove, que amb dinou anys es va haver d'exiliar per haver-se compromès durant la guerra amb les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya (JSU) i que va haver de passar tota la seva joventut a la presó, condemnada a trenta anys per un delicte contra la seguretat de l'estat. L'estudi de Vinyes penetra també en el món penitenciari femení de la postguerra, un món força desconegut fins ara, on les penalitats de tota mena només es podien superar gràcies a les solidaritats existents dins i fora de la presó. I aprofundeix, sobretot, en el pes de la memòria quan Maria Salvo va recuperar la llibertat. Una memòria que li va permetre mantenir la identitat en un entorn que encara seguiria sent hostil durant força anys. No en va, l'experiència de Salvo fou compartida per molts centenars de dones de tots els colors i ideologies.

Els cent anys de la Federica. Si Maria Salvo és una de les tantes dones anònimes que a la postguerra van passar per les presons franquistes, Federica Montseny, en canvi, ha passat a la història per haver estat la primera dona que, amb trenta dos anys, es va fer càrrec d'un Ministeri a l'Espanya contemporània: ni més ni menys que el de Sanitat i Assistència Social. Coincidint amb la celebració del seu centenari, s'han publicat dues biografies que, fins

D'un temps ençà han aparegut un nombre considerable de llibres que pretenen recuperar el paper de la dona en la història, cosa que posa de manifest la importància que ha assolit la historiografia sobre aquest tema.

Històries de dones

Federica Montseny, ministra de Sanitat i Assistència Social, en el seu discurs a València, el 1936.

a cert punt, es poden considerar complementàries. La periodista Irene Lozano ha escrit *Federica Montseny. Una anarquista en el poder* (Espasa Calpe), on fa un repàs ampli i exhaustiu, sovint en clau literària, de la vida i de l'entorn familiar, cultural i social de la dirigent anarquista catalana. El llibre de la historiadora Susanna Tavera *Federica*

Montseny. La indomable (Temas de hoy) és, en canvi, molt més acadèmic –en el sentit positiu del terme– i se centra en aspectes de la seva activitat que han restat desconeguts o que romanen en una mena de penombra a la seva biografia. S'ha interessat per la seva activitat com a ministra, però sobretot com a propagandista i publicista de l'anarquisme, autora d'infinitat de novel·les amb clares implicacions ideològiques i d'una producció periodística ingent que va iniciar de jove, en plena dictadura de Primo de Rivera, i que va mantenir fins a vigílies de la seva mort, l'any 1994.

Ambdues aportacions, no cal dir-ho, ens ajuden a conèixer molt més la personalitat i l'aportació històrica d'aquesta figura irrepetible, genuïna i paradoxal que fou Federica Montseny.

En tots els casos, són vides apassionants, que patiren guerra, exili, repressió, presó, clandestinitat...

Nou dones i una guerra. La periodista i escriptora Isabel Olesti és l'autora d'un llibre publicat per Edicions 62 que, amb el títol *Nou dones i una guerra*, reconstrueix la vida de nou dones marcades per la Guerra Civil. Es tracta de dones que van formar part del bàndol dels vençuts durant la guerra, que van estar compromeses políticament i que, per tant, van militar en organitzacions sindicals o polítiques, al PSUC, a la CNT, al POUM o a Esquerra Republicana i que des de fa uns anys s'han organitzat en l'associació Dones del 36, des d'on es dediquen a difondre la seva experiència vital per instituts d'ensenyament secundari o per associacions de veïns. En tots els casos, es tracta de la miliciana Conxa Pérez o d'Enriqueta Gallinat —que explica que el seu padrí de noces fou el president Companys—, de l'infermera Victòria Santamaria, o d'Emèrita Arbonés, de la “nena” del 36 Josefina Piquet, o de la Trinidad Gallego, són vides apassionants, que van patir guerra, exili, repressió, presó, clandestinitat, etc., i que Isabel Olesti ha sabut reconstruir magistralment amb l'objectiu de preservar-ne la memòria.

Matilde Landa i el sacrifici final.

Finalment, el darrer llibre del qual volem parlar és el que acaba de publicar l'historiador mallorquí David Ginard sobre la militant comunista Matilde Landa (Flor del Viento), una dona, certament, singular i emblemàtica entre les que durant la primera meitat del segle XX van prendre consciència política i social. Culta, educada a la Institución Libre de Enseñanza, durant la guerra va militar al PCE, va col·laborar amb la fotògrafa Tina Modotti en l'organització d'hospitals i en l'ajuda als refugiats i, en acabar la guerra, va romandre a Madrid per reorganitzar la resistència contra el nou règim. Detinguda per la policia va anar a raure a la presó de dones de Palma, on el dia 26 de setembre del 1942 es treia la vida, incapaç de resistir les pressions que estava patint per les autoritats perquè renunciés a les seves idees i abraçés la religió catòlica. La seva mort —en un món penitenciar extraordinàriament lúgubre— la va convertir en un mite.

Pelai Pagès i Blanch

La sinya

F. Marc Àlvaro

Aquell Everest

Aquest diumenge es compliran vint anys de l'èxit de l'expedició catalana a l'Everest. Aquell va ser un gran moment d'allò que anomenem l'autoestima col·lectiva i ho vam resumir amb una frase que va fer època: “Hem fet el cim!” Als catalans, que som tan sentimentals, ens escauen bé aquest tipus d'expressions. Una part de la transició democràtica la vam passar repetint, com ximples, la frase mítica del president Tarradellas: “Ja sóc aquí.” La nostra postmodernitat ha trobat un lema excel·lent en la locució directa i guerrera que va sortir de la boca del president del Barça, Joan Laporta: “Que n'aprenquin!” La qüestió és que sempre hi hagi una o altra frase per anar fent sense prendre mal.

L'ascens a l'Everest va fer-nos sentir entre els grans del món. A propòsit de la literatura, Kundera, al seu últim llibre, *El teló*, distingeix entre “el provincianisme dels petits i el provincianisme dels grans”. Catalans, valencians i balears sempre ens hem de conformar amb el provincianisme dels petits, és una cosa de dimensió demogràfica; els passa el mateix als txecs, als hongaresos, als bàltics, als eslovens i als danesos. Els espanyols, com els francesos o els alemanys, despleguen cada dia el provincianisme dels grans i no passa res. Quan catalans, valencians i balears fem una gesta important (que els espanyols no aconsegueixen limitar, com sí passa amb l'hoquei patins i tantes coses), tenim el miratge de no ser tan petits, però, després, tornem a la realitat. El problema és mantenir una certa moral que no sigui fruit de la neurosi comparativa. No haver de comparar-nos amb Madrid, que és l'esport preferit de la classe dirigent catalana, la mateixa que, quan arriba un ministre a Barcelona, corre a fer-se perdonar.

Francisco Camps i Joan Ignasi Pla el dia de la signatura de l'Estatut valencià.

Vint anys després, l'Everest només és una foto feliç d'un dia que vam ser millors del que som habitualment. Exaltacions efímeres omplen les nostres vitrines com els plats de porcellana de la tieta. A Catalunya, ara estem enfangats en l'elaboració d'un nou Estatut, i el més calent és a l'aigüera; al País Valencià, els dos grans partits nacionalistes espanyols han empastellat una reforma estatutària a mida de l'estómac madrileny, i a les Illes volen fer la truita sense trencar els ous, copiant el Principat sense que es noti. Tot allò que va servir per coronar l'Everest en un moment de coratge acaba dissolt en la por, el pactisme mal entès i, encara —fins a quan!—, el tabú de la Guerra Civil, el daltabaix i la fractura social. Podrem, abans de morir-nos, veure que un polític català no és domesticat quan agafa dos dies seguits el pont aeri? Això sí que fóra fer el cim.